

УДК 005.591.2.737

Волошина К. А., к.е.н. доцент

Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій

Кучер Ю. Є.

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ ОЦІНКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

В статті висвітлено питання щодо сталого економічного розвитку суб'єкта господарювання та запропоновано удосконалення методичних підходів його оцінки. На основі аналізу теоретичних підходів до визначення сутності поняття «сталий розвиток», встановлено наявність двох концептуальних парадигм: збалансованого розвитку та максимізації прибутків. Встановлено семантичну тотожність між поняттями «сталий розвиток» та «функціональна сталість», що відображають спроможність підприємства функціонувати в умовах змінного та конкурентного зовнішнього середовища. У статті запропонована чотирьох факторна модель оцінки темпів економічного зростання, що передбачає врахування рентабельності продажів, коефіцієнту оборотності активів, фінансового важілю, питомої ваги нерозподіленого прибутку. Пропонується модель оцінки темпів економічного зростання підприємства, що надає можливість здійснити факторний аналіз темпів економічного зростання, проводити оцінку фінансової та операційної політики та визначати напрямки економічного зростання.

Ключові слова: оцінка сталого розвитку, сталий розвиток, функціональна сталість, суб'єкт господарювання, темпи стійкого зростання, управління.

The article deals with the issues concerning sustainable economic development entity and the proposed improvement of the methodical approaches to its assessment. Based on the analysis of theoretical approaches to definition of essence of concept of "sustainable development", established the presence of two conceptual paradigms: sustainable development and profit maximization. Installed semantic identity between the concepts "sustainable development" and "functional stability" reflecting the company's ability to operate in a changing and competitive external environment. The paper proposed four factor model of evaluation of economic growth that takes into consideration the profit margin, asset turnover ratio, financial lever, specific gravity of retained earnings. A model estimates the rate of economic growth that provides the opportunity to carry out factor analysis of economic growth, evaluate the financial and operating policy and to determine the direction of economic growth.

Keywords: assessment, sustainable development, sustainable development, functional stability, a business entity, the rate of sustainable growth management.

В статье освещены вопросы относительно устойчивого экономического развития субъекта хозяйствования и предложены усовершенствования методических подходов его оценки. На основе анализа теоретических подходов к определению сущности понятия «устойчивое развитие», установлено наличие двух концептуальных парадигм:

устойчивого развития и максимизации прибыли. Установлено семантическую тождественность между понятиями «устойчивое развитие» и «функциональная устойчивость», отражающих способность предприятия функционировать в условиях меняющейся и конкурентной внешней среды. В статье предложена четырех факторная модель оценки темпов экономического роста, что предполагает учет рентабельности продаж, коэффициента оборачиваемости активов, финансового рычажок, удельного веса нераспределенной прибыли. Предлагается модель оценки темпов экономического роста предприятия, что предоставляет возможность осуществить факторный анализ темпов экономического роста, проводить оценку финансовой и операционной политики и определять направления экономического роста.

***Ключевые слова:** оценка устойчивого развития, устойчивое развитие, функциональная устойчивость, субъект хозяйствования, темпы устойчивого роста, управления.*

Вступ. Концепція сталого розвитку є однією з методологічних основ філософії сучасного підприємництва. Основною детермінантою переорієнтації стратегічних напрямів розвитку суб'єктів господарювання з концепції максимізації прибутків у бік сталого розвитку в умовах соціального партнерства є постійне підвищення ступеню ентропії в економічній діяльності. Зазначене потребує трансформації процесів управління господарською діяльністю, оскільки прийняття та реалізація управлінських рішень мають бути спрямованими на забезпечення функціональної сталості, що відображає сучасну семантику поняття «сталій розвиток».

Досягнення стану функціональної сталості передбачає перманентну наявність відповідних цілей та завдань в управлінській системі суб'єктів господарювання на всіх рівнях її ієрархічної будови.

Трансформаційні процеси, що пов'язані з реформуванням економіки України актуалізують необхідність розробки стратегії сталого розвитку й посилення ролі кожного суб'єкта господарювання в процесі забезпечення життєдіяльності економіки країни.

Складовими елементами функціональної сталості суб'єктів господарювання є завдання щодо досягнення фінансової стійкості, технологічності, конкурентоздатності, соціальної узгодженості діяльності. Механіка функціональної сталості передбачає такий стан суб'єкта господарювання, при якому всі структурні підрозділи підтримують свої параметри в ефективному діапазоні.

Теоретичні підходи до визнання сутності сталого розвитку концентруються навколо ідеї збалансованості організації та взаємоузгодженості складових елементів, що входять до складу функціональних процесів, або спричиняють на їх перебіг вирішальний вплив. Постійне ускладнення соціально-економічних процесів вимагає адаптації методичних підходів до оцінки ступеню функціональної сталості підприємств, як основних суб'єктів господарювання на єдиній критеріальній основі.

Аналіз останніх досліджень. Питанням сталого економічного розвитку присвячують свої наукові дослідження вчені-економісти: Р.С. Хиггинс, В.М. Андерсова, З.М. Бурик, Б.М. Данілішин, М.А. Хвесина, З.Н. Герасимчук та інші.

Термін «стійкий розвиток» вперше було використано у 1972 році Д. Медоусом [1, с. 27].

На думку Л.С. Гринів сталий розвиток підприємства – це його здатність до здійснення економічної діяльності в умовах невизначеності впливів зовнішнього середовища [2, с. 87].

Б.М. Данілішин під стратегією сталого розвитку розуміє інтерактивний процес, що ґрунтується на повторювальних циклах, аналізу прийняття управлінських рішень [4, с. 115].

Слід зазначити, що стратегія сталого розвитку запроваджується на рівні держави, регіонів, підприємств [6].

Сталий розвиток називають керованим, в основу якого покладено системний підхід та інформаційні технології. Українські вчені сталий розвиток називають «життєздатним розвитком» [3, с. 76].

Існують підходи, що під сталим розвитком розуміють збалансований розвиток [2, с. 26].

Термін сталий розвиток відповідає парадигмі економічного зростання.

Важливим є визначення сталого розвитку як балансу, процесу або моделі. Він має на меті забезпечити оптимальні результати соціально-еколого-економічного розвитку [7, с. 89].

Сталий розвиток передбачає забезпечення функціональної стійкості, тобто властивості системи зберігати за наявності різних параметрів зовнішнього середовища свою структуру й функціональні особливості, які є достатніми для нормальної діяльності. Стійкість системи залежить від здатності реагувати на зовнішній вплив середовища та стабільності самої системи, яка характеризується її внутрішніми чинниками [1, с. 311].

Існує думка, що сталий розвиток слід називати підтримуваним розвитком, що передбачає неперервність, збалансованість, гармонійність, необмежену тривалість, здатність до самовідновлення [3, с. 323].

На сучасному етапі виділяють економічні, соціальні та екологічні складові економічного розвитку.

Частина економістів дотримується думки про те, що сталий розвиток ототожнюється з максимізацією прибутків за результатами господарювання за оптимального використання обмежених ресурсів [4, с. 118].

Підсумовуючи науковий доробок у сфері проблем сталого розвитку, можна стверджувати наявність широкого та вузького визначень функціональної сталості. У широкому значенні вона є генетичним продовженням концепції сталого розвитку й передбачає збалансований розвиток в динаміці. У вузькому значенні це концепція обмежується стабільним у часі економічним розвитком і стійким фінансовим станом підприємства.

Методика дослідження. У процесі дослідження використовувалися оптимізаційні та економетричні методи моделювання.

Постановка завдання. Завданням даного дослідження є удосконалення методів оцінки сталого економічного розвитку підприємства на єдиній критеріальній основі.

Результати досліджень. Функціональна сталість розвитку суб'єкта господарювання за сучасних економічних умов, характеризується спроможністю вчасно реагувати на виклики та загрози, нівелюючи їх дестабілізуючий вплив, використовувати додаткові можливості, що виникають у зовнішньому середовищі для експансії свого ринкового впливу. Загально визнаним є фактор фрактальної вбудованості суб'єкта господарювання у соціально-економічні процеси. За порушення зв'язків з соціумом підприємство втрачає можливості для забезпечення функціональної сталості.

Досягнення сталого розвитку ґрунтується у великій мірі на інноваційно-інвестиційній сфері діяльності, на фінансовій стійкості та діловій активності, ефективності використання власного позикового капіталу та на потенціалі підприємства за умови наявності удосконаленої системи управління.

З метою забезпечення сталого економічного розвитку сучасні підприємства повинні мати економічно обґрунтовані методичні підходи щодо визначення сутності процесу управління сталим економічним розвитком та мати надійні методологічні підходи до його оцінки.

Під сталим економічним розвитком підприємства слід розуміти збалансування процесу розвитку з урахуванням специфіки виробничого процесу та постійно змінюваних умов внутрішнього й зовнішнього середовища з метою зростання виробничого потенціалу підприємства і його фінансової стійкості.

У проведених дослідженнях під функціональною сталістю буде розумітись зростання економічних показників суб'єкта господарювання.

На думку більшості дослідників, сталий економічний розвиток підлягає процесу постійних змін. Він повинен бути спрямований на ефективне формування та використання усіх видів ресурсів, зростання потенціалу суб'єкта господарювання, задоволення потреб виробництва та досягнення стратегічних цілей.

Серед усіх проблемних питань забезпечення сталого економічного розвитку на перший план виходить питання його оцінки.

На нашу думку, процес економічного зростання може бути оціненим на основі темпів економічного зростання власного капіталу. Джерелом зростання власного капіталу за умови відсутності операцій на фондовому ринку буде нерозподілений прибуток. Тоді темпи стійкого зростання підприємства ($T_{с.е.р.}$) можна представити видом :

$$T_{с.е.р.} = \frac{t_{нп} * ЧП}{ВК_{nn}}, \quad (1)$$

де $t_{нп}$ – питома вага нерозподіленого прибутку(1-коефіцієнт виплати дивідендів);

ЧП – чистий прибуток;

$ВК_{nn}$ – власний капітал на початок звітного періоду.

Співвідношення (ЧП/ $ВК_{nn}$) є показником рентабельності власного капіталу, тоді:

$$T_{c.e.p.} = P_{BK} * t_{nn}, \quad (2)$$

де P_{BK} - рентабельність власного капіталу.

Використаємо традиційний підхід до визначення показника (P_{BK}) звернувшись до фінансових важелів ефективності.

Рентабельність власного капіталу визначається на основі трьохфакторної моделі, яка має вид:

$$P_{BK} = P_n * K_{OA} * \Phi B, \quad (3)$$

де P_n - рентабельність продажів;

K_{OA} - коефіцієнт оборотності активів;

ΦB - фінансовий важіль.

Економічний зміст показників трьохфакторної моделі визначення рентабельності власного капіталу полягає у наступному.

Рентабельність продажів (P_n) показує величину прибутку, отриманого з однієї грошової одиниці від продажів.

Коефіцієнт оборотності активів характеризує частку виручки від реалізації, що отримана від однієї грошової одиниці залучених активів.

Величину капіталу, що залучений для фінансування активів характеризує фінансовий важіль.

Виходячи з вищезазначеного, темпи стійкого економічного зростання запропоновано визначати за моделлю:

$$T_{c.e.p.} = P_n * K_{OA} * \Phi B * t_{nn}, \quad (4)$$

де P_n - рентабельність продажів;

K_{OA} - коефіцієнт оборотності активів;

ΦB - фінансовий важіль;

t_{nn} - питома вага нерозподіленого прибутку (1-коефіцієнт виплати дивідендів).

Запропонована чотирьох факторна модель оцінки темпів економічного зростання має практичне значення, яке полягає в наступному: у випадку, коли підприємство збільшує продажі зі швидкістю, яка відрізняється від темпів сталого економічного зростання, виникає необхідність зміни один або два складники моделі. Це означає, що коли темпи реального росту підприємства перевищують темпи його стійкого росту, то підприємству потрібно збільшувати операційні показники, а саме рентабельність продажів чи коефіцієнт оборотності активів або змінювати фінансову політику, тобто збільшувати питому вагу нерозділеного прибутку чи фінансовий важіль.

За умови, коли управлінська система має на меті забезпечити збалансоване економічне зростання, то його темпи доцільно оцінювати за моделлю:

$$T_{d.e.p.} = P_A * \Phi B * t_{nn}, \quad (5)$$

де $t_{\text{нп}}$ - питома вага нерозподіленого прибутку (1-коефіцієнт виплати дивідендів);

ФВ - фінансовий важіль;

R_A - рентабельність активів.

Перші два показники моделі (1.5) будуть характеризувати фінансову політику підприємства, а показник R_A – операційну діяльність.

Запропоновані моделі для оцінки сталого економічного розвитку підприємства ґрунтуються на тому, що цей розвиток забезпечується на основі зростання величини власного капіталу.

Однак, на теперішній час суб'єкти господарювання широко залучають позикові джерела фінансування на короткотерміновій та довготерміновій основі, щоб врахувати даний процес необхідно запроваджувати моделі сталого економічного розвитку, що враховують залучення та використання позикових ресурсів.

Перший підхід ґрунтується на необхідності оцінки рентабельності позикового капіталу і зводиться до наступного. Рентабельність позикового капіталу розраховується за формулою:

$$R_{nk} = \frac{\text{ЧП}}{\text{ПК}} \quad (6)$$

де ЧП – чистий прибуток;

ПК – позиковий капітал.

З метою поглибленої оцінки модель (1.6) представимо у вигляді:

$$R_{nk} = \frac{\text{ЧП}}{\text{ПК}} = \frac{\text{ВК}}{\text{ПК}} * \frac{\text{ЧП}}{\text{ВК}} \quad (7)$$

де $\frac{\text{ВК}}{\text{ПК}}$ – коефіцієнт фінансової стійкості, що показує частку власного капіталу у величині позикового;

$\frac{\text{ЧП}}{\text{ВК}}$ – рентабельність власного капіталу.

Згідно другого підходу стале економічне зростання із урахуванням використання залучених коштів можна виразити моделлю:

$$R_{\text{ВК}} = \frac{\text{ЧП}}{\text{ВК}} = \frac{\text{ЧП}}{\text{ПК}} * \frac{\text{ПК}}{\text{ВК}} \quad (8)$$

де $\frac{\text{ЧП}}{\text{ПК}}$ – рентабельність позикового капіталу;

$\frac{\text{ПК}}{\text{ВК}}$ – коефіцієнт співвідношення позикових і залучених коштів.

Запропоновані моделі можуть бути використані для оцінки сталого економічного зростання підприємства.

Висновки. Пропоновані моделі оцінки темпів економічного зростання підприємства дають можливість здійснити факторний аналіз темпів економічного зростання, проводити оцінку фінансової то операційної політики, визначати напрямки економічного зростання.

Список використаних джерел

1. Білорус О. Г. Глобальна перспектива і сталий розвиток: (Системні маркетинг. дослідж.) / О. Г. Білорус, Ю. М. Мацейко. - К. : МАУП, 2005. - 492 с.
2. Гринів Л. С. Екологічно збалансована економіка: проблеми теорії: Монографія. / Л.С. Гринів. – Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2001. – 240 с.
3. Дідух С.М. Стратегія сталого розвитку підприємства з виробництва харчових продуктів і напоїв / С.М. Дідух.- Одеса: ОНАХТ, 2016. – 132 с.
4. Данилишин Б. М. Розроблення національних стратегій сталого розвитку./ Механізм регулювання економіки.-2008.-№3.- С. 214-218.
5. Квятковська Л. А. Реалізація принципів концепції сталого розвитку в діяльності підприємства /Л.А. Квятковська// Вісник соціально-економічних досліджень.-2013. - Вип.1. - С.85-89.
6. Про стратегію сталого розвитку «Україна-2020». Указ Президента України №5/2015 від 12.01.2015 р.
7. Шевчук В. Я. Макроекономічні проблеми сталого розвитку /В.Л. Шевчук//. - К.: Гео-принт, 2006. - 200с.
8. Уолш К. Ключові фінансові показники: Аналіз та управління розвитком підприємства / Кярн Уолш // пер. с англ. - К.: Наукова думка: Всесвіт, 2001 . – 367 с.

УДК 656.7:338:658(477)(045)

Гайдаржийська О. М., к.е.н., доцент,

Задерака Н. М.,

Буркеня А. О.

Національний авіаційний університет

СУЧАСНИЙ СТАН АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

У статті проведено дослідження стану авіаційної галузі в сучасних умовах розвитку економіки, проаналізовано основні показники діяльності підприємств авіаційної галузі, враховуючи, насамперед, сьогоденню військово-політичну ситуацію в країні.

Ключові слова: авіаційна галузь, авіатранспортна галузь, підприємства, перевезення, пасажиропотоки.

The article represents the research of the state of aviation industry in modern conditions of economic development, analyzes the main indicators of the aviation industry enterprises' activity, with a particular focus on current military-political situation in the country.

Keywords: aviation industry, air transport industry, enterprises, transportation, passenger flows.